

Amtsbanerne

1894

24/5 I disse dage bliver jernbanen afsat igennem Majbøl
Majbøl

1923

28/5 Den køreplan som amtsbanerne indførte til 1 Juni, i forbindelse med en fast biltrafik til Kegnæs samt den radikale nedsættelse af billetpriserne, er utvivlsomt den største reform der er indført med hensyn til banernes moderne, og tilsvarende drift efter krigen. Den betyder et kraftigt fremstød for at hæve trafikken, der sikkert ikke vil blive uden virkning, samtidig med, at den ved hjælp af den faste biltrafik til Kegnæs løser et lokalt trafikspørgsmål, som har været brændende i lange tider. Kegnæs har jo hidtil i alt for stor grad været Sønderborg amts stedbarn. Det er ikke så let at drive en bane i vore dage, som det var blot for nogle år siden. Rutebilerne er bleven konkurrenter, som det for alvor må regnes med. Disses berettigelser og betydning er uden for al tvivl. I læ af de relative høje jernbanetakster har de haft gode kår. Hvor de skaber nye ruter, udfylder de en mission som samfundet gør vel i at støtte. At der er nogen meningsløst i rutebil-trafikken, hvor de så at sige løber parallelt med banerne er indlysende, har det dog kun været konkurrencen der kan slå dem ud, hvis det kan lykkes i det hele taget. Og her er det amtsbanernes ledelse sikkert har set rigtig, når der er taget så ernærgisk fat, som tilfældet er. Der er ingen tvivl om at amtsbanerne går ad så naturlige linier, at de med en moderne ledelse, og ved at tilpasse sig priserne efter forholdene let vil kunne hævde sig i konkurrencen. Amtsbanernes ledelse er sikkert på den rigtige vej med den offensiv der er bleven indledet 1 Juni

1926

16/3 Amtsbanernes driftsledelse henleder opmærksomheden på, at der inden for en afstand af Sønder- 45 meter fra nærmeste spors midtlinie ikke må findes oplag af letfængende genstande, med borg mindre de er modtaget til forsendelse med banerne, eller tilhøre disse. Driftsledelsen henviser i øvrigt til deres bekendtgørelse

15/6 Angående de ubevogtede vejoverskæringer, hvor der ofte sker alvorlige jernbaneulykker, vil der i en nær fremtid anbringes blinklys på de farligste steder. Kun for statsbanerne, ikke for småbanen

1927

28/4 Amtsbanerne har i de sidste dage modtaget to nye maskiner, leveret på 5 måneder, af vulkan- Sønder- værket i Stellise. Maskinerne vejer tomme, 22 tons og tjenestevægten er 27 tons, og kommer borg til at løbe strækningen Sønderborg - Nordborg, hvor de vil komme til at løbe fra d.15 maj. En del op til 45 km. i timen, hvilket vil sige at turene til Nordborg vil kunne gøres ca: 45 minutter hurtigere end nu

20/7 Driften på amtsbanerne i 1926-27 har haft et underskud på 79.330.41 kr. men selve driften har Sønder- givet et overskud på 13.000 kr. I budgettet var der regnet med et driftsoverskud på 50.000 kr. borg

31/10 Amtsbanerne på Als bekendtgør at foreninger eller andre sluttede rejseselskaber kan få selskabsrejser med banen, når der er mindst 20, eller betaling derfor erlægges

1928

- 6/2** I dag kan den alsiske amtsbane fejre sin 30 års jubilæum. I denne anledning holdt den alsiske amtsbanes funktionærer deres årlige generalforsamling på "Colosseum"
- 28/4** Fra og med i dag ophører dagsopvarmingen af togene, således at tog der går fra udgangsstationerne mellem kl. 7 og 19 ikke bliver opvarmet, for så vidt de når til endestationen inden kl. 21
- 17/9** Bestyrelsen for amtsbanerne på Als indbyder til offentlig møde i Gaasvig kro tirsdag den 2 Oktober kl. 3½. I Asserballeskov kro tirsdag 2 Oktober kl. 8. I Neder Tandslet forsamlingshus torsdag den 4 Oktober kl. 7½. Da bestyrelsen ønsker at diskutere banernes forhold til kunderne anmoder man alle interesserede om at komme til stede
- 23/10** I følge bekendtgørelse har amtsbanestyrelsen efterkommet befolkningens ønsker om en nedsættelse af rutebilernes takster. Fra 1 November bliver den samme som gælder for befordring med amtsbanerne. Der indføres, ligesom ved banerne, salg af returbilletter med 40% rabat på alle billetter, og som kan benyttes af hele familien. For Hundslev-Ndr. Tandslet rutens vedkommende har man yderligere imødekommet befolkningens ønsker, således at en rutebillet til Sønderborg efter behag kan benyttes over Ndr. Tandslet den ene vej, over Hundslev den anden vej. På strækningen Hundslev-Ndr. Tandslet er der oprettet fem ekspeditionssteder for stykgods, der medtages af rutebilen for en lille betaling. På samme strækning indføres fra 1 November en ny køreplan, der vil blive offentliggjort

1931

- 13/6** I den af amtsbanerne udsendte beretning hedder det: I driftsåret 1930-1931 har banerne haft en indtægt af 425.661.38 kr. og en driftsudgift inkl. udbetalte pensioner på 429.924.68 kr. Sønder-
borg Banernes drift har således givet et underskud på 4.263.30 kr. I budgettet var der regnet med et overskud på 4.300 kr. Driftsresultatet er således bleven ca: 8.500kr. dårligere end forventet, og grunden dertil er at indtægterne har svigtet, idet indtægterne blev 17.000 kr. mindre end budgetteret. Til sammenligning mellem de sidste tre driftsår anføres at driftsunderskuddet i 1928-29 beløb sig til 11.813.40 kr. i 1929-30 til 22.944.43 kr. 1930-31 til 4.263.30 kr. Indtægterne er altså ca: 13.000 kr. mindre end det foregående år, og nedgangen fordeler sig med ca: 5.000 kr. på godsbefordringen. Mens nedgangen i godsindtægterne er nogenlunde jævnt fordelt over hele året, og sikkert skyldes konkurrencen fra lastautomobilerne, ligger nedgangen i personbefordringen udelukkende på vinterhalvåret, og skyldes sikkert de dårlige tider for landbruget. Når underskuddet er ca: 18.700 kr. mindre end det foregående år, skyldes det udelukkende at den i vinteren 1929-30 påbegyndte meget kraftige nedskæring af driftsudgifterne fuldtud har svaret til beregningerne, idet udgifterne er bragt ned med ca: 32.000 kr. Da nedskæringerne udelukkende berørte persontrafikken, og denne i årets første halvdel holdt sig uforandret, må man regne med at nedskæringerne ikke er grunden til nedgangen i indtægterne. Af større vedligeholdelsesarbejder, der er udført i årets løb, kan nævnes at en 3 klasses personvogn er forsynet med nyt karosseri af teaktræ og udstyret med polstrede sæder. Banens to loggi-vogne er ligeledes forsynet med polstrede sæder, således at vognparken nu har 150 polstrede siddepladser på 3 klasse. Af godsvogne er 42 stk. bleven gennemrepareret og malet. Der er i årets løb udvekslet 1958 stk. sveller og 3000 egehegnspæle. Færdslen på banen i det forløbne år af rejsende udgjort 395.316, det daglige gennemsnitstal af rejsende har været 1083. De over banerne befordrede personer har rejst 4.803.815 km. og gennemsnitslængden af hver rejse har været 12.22 km. gennemsnitsindtægten af hver rejse har været 56,24 øre. Hver personkilometer har givet en indtægt af 4,60 øre.
- Af gods og kreaturer er der i driftsåret befordret: Il- og fragtstykgods 6370,1 tons. Heste

186 stk, hornkvæg 1265 stk, svin, kalve, får 8157 stk, søer 57 stk, beregnet til en samlet vægt af 992,8 tons i alt 33,660 tons. Gennemsnitlig er der pr. dag transporteret 92,2 tons, og middeltransportlængden har været 16,22 km. Foruden vognladningsgods og stykgods er der befordret af ekspres- og frimærkepakker (Indtil 25 Kg. vægt) I lokale forsendelse 38,110 stk, fra fremmede baner 5489 stk, i alt 53,284 stk. Indtægten af hver tons gods (Eksklusive rejsegods) har været 4 kr. og hver tons har givet en indtægt af 28,10 øre.

Der står meget mere om driftsregnskabet men mener ikke det har betydning at skrive det Amtmanden bemærkede m.h.t. amtsbanernes drift, at man nu var nået ned på et fast udgiftsniveau. Muligt ville amtsrådet allerede i næste møde blive stillet over for forslag angående en modernisering af driften, for derved at få andel i statens tilskud. Regnskabet blev derefter godkendt uden drøftelse, og betalingen af underskuddet straks blev ligeledes tiltrådt. Derefter forhandlede: Amtreparationsfonden, tilskud til oplandsbibliotekerne, vejvæsnet, biveje i Notmark, Mommark-færges, sygehusets regulativ. Hospitalernes sammenlægning, udvidelser ved amtssygehuset til i alt 400.000 kr.

Amtmanden tager afsted inden mødet sluttedes og udtalte en tak til amtsrådsmedlemmerne. Amtmanden havde været glad for ved sin virksomhed her i amtet, det smukkeste og mest minderige i hele landet. Amtmanden håbede, at han havde bidraget til at arbejdet her var gået i den rigtige retning, og han ønskede at det måtte gå frem for Sønderborg amt, til gavn for befolkningen her. Gdr. Peter Grau, Pøl rettede på hele amtets vegne en tak til amtmændene, med hvem det havde været en lykke at samarbejde med. Amtmanden havde forstået at arbejde sig ind i alle forhold her, så man i fuldeste mål kunne kalde ham en af vore egne. Peter Grau udtalte sin tak ved at udbringe et leve for amtmændene med ønsket om at held og lykke måtte følge ham og hans familie i den nye gerning

14/10

Da amtsbanerne de sidste år har arbejdet med stort underskud idet fragten til dels alt går på lastbil, så er den tanke kommen frem, skal befordringen skee pr. rutebil eller amtsbane. Der er derfor mange spørgsmål i dagbladene i denne tid, om amtsbanen skal indstilles og afløses med rutebilbefordring. Et meget vanskeligt spørgsmål at besvare

1932

3/3

Loven om amtsbanernes nedlæggelse. Forslaget blev sidste fredag forelagt i folketinget. Udgifterne anslås til i alt 1.850.000 kr. Ministeren for offentlige arbejder bemyndiges til for statskassens regning: **1** at lade nedlægge banestrækningen Tørsbøl-Padborg og Vester Sottrup Skelle. **2** at erhverve den amtsbane på Als tilhørende jernbane fra Sønderborg til Mommark lade denne ombygge og forsyne med normalspor og lade anlægge en forbindelsesbane mellem Sønderborg amtsbanegård og statsbanegård, samt at lade drive således ombyggede og forlængede bane. Udgifterne ved anlæg m.v. anslås til i alt: 2.000.000 kr. heri regnet ekspropriationsudgifter. De grunde, der anvendes til jernbaneanlægget på Als, eller forbeholdes til senere udvidelser af samme, fritages, så længe de benyttes til dette øjemed, for alle skatter, afgifter og byrder, og de på grundene til anlæggets brug værende eller opførte bygninger fritages indtil videre for alle skatter, afgifter og byrder til staten, ligesom de ved nedlæggelsen af de nævnte 2 statsbaner frigjorte arealer med påstående bygninger vedbliver at være fritagne for sådanne skatter, afgifter og byrder i samme omfang som hidtil, så længe de ikke afhændes eller udlejes. Samtidig med denne lovs ikrafttræden ophæves den ved lov af 29 Marts 1924 givne bemyndigelse til nedlæggelse af eneretsbevilling til anlæg og drift af den i loven omhandlede normalsporede jernbane for Sønderborg til Mommark til afløsning af den bestående amtsbane på denne strækning samt en forbindelse fra jernbanebroen over Alssund til den nuværende amtsbanegård i Sønderborg og til ydelse af det i loven omhandlede bidrag til nævnte baneanlæg.

I bemærkningen til lovforslaget hedder det: ved en af statsbanernes generaldirektoratet nylig foretagen undersøgelse har det vist sig, at banelinien Tørsbøl-Padborg og Vester Sottrup-Skelle i øjeblikket har et rent driftsunderskud på henholdsvis ca: 110.000 kr. og ca: 125.000 kr. årlig hertil kommer afskrivning der for de to baner tilsammen andrager et beløb af ca: 40.000 kr.

årlig, samt forrentning. De to baner har et stærkt begrænset opland og en sådan linieføring at en stigning i trafikken må anses for udelukket, og de pågældende landsdeles trafikbehov uden væsentlige ulemper vil kunne bestrides af automobiler, foreslåes de nævnte banestrækninger nedlagt. Af hensyn til transporter fra den i Nr. Smedeby værende stengrav tænkes sporet på strækningen Padborg-Nr.Smedeby - ca: 3,5 km. - dog eventuel bibeholdt indtil videre som sidespor fra Padborg station. Værdien af de indvundne spormaterialer, som ikke vil kunne genanvendes ved den neden for omhandlede ombygning af sporet på Sønderborg-Mommark banen anslåes til ca: 150.000 kr. Ved lov af 29 Marts 1924 er der givet bemyndigelse til at meddele eneretsbevilling til anlæg af en privat normalsporet jernbane fra Sønderborg til Mommark til afløsning af den bestående amtsbane samt af en forbindelsesbane fra jernbanebroen over Alssund til den nuværende amtsbanegård i Sønderborg og til af statskassen at yde et bidrag til nævnte anlæg af 60% af anlægskapitalen, indbefattet ekspropriationsudgifter og driftskapital. Den samlede anlægskapital anslåes dengang til 2,6 Mill. kr. og statens bidrag ville herefter have været 1,56 Mill. kr. Amtsbannerne på Als har dog været betænkelig ved at gøre brug af denne bemyndigelse og anbringe ny kapital i baneanlæg og har ved undersøgelserne af mulighederne for en økonomisk og trafikmæssig tilfredsstillende ordning af trafikforholdene på Als bl.a. haft under overvejelse at nedlægge samtlige amtsbaner på Als og erstatte disse med automobilruter. Med hensynet til Mommark-forbindelsen vil der såfremt man helt gik over til automobildrift vilde grundlaget for jernbane-færgeforbindelsen Fåborg-Mommark imidlertid være bortfaldet, og Als og Sønderborg by vilde derved miste denne tilknytning til det øvrige lands jernbanenet. Hvis man derimod, viste denne tilknytning, som forudsat i forannævnte lovforslag foretager en ombygning af den smalsporede bane fra Sønderborg til Mommark til normalsporet og samtidig anlægger en forbindelsesbane gennem Sønderborg by fra den nuværende amtsbanegård over Alssundbroen til statsbanestationen, vil Als og Sønderborg i højere grad end det er tilfældet i øjeblikket, komme til at ligge ved en trafikåre der forbinder Fyn med den sydlige del af Jylland, og ved den direkte tilslutning til banelinien Tønder-Tinglev-Sønderborg vil banens drift kunne blive billigere end når banen er isoleret. De fra såvel statsbanernes som fra amtsbanernes side anstillede overvejelser angående baneforholdene har givet anledning til, at der mellem parterne herom er ført forhandlinger der er resulterede i en overenskomst, af nævnte forbindelsesbane gennem Sønderborg by skal være statens foranstaltning, ligesom det er forudsat at staten fremtidig driver den ombyggede bane, mens amtsrådet samtidig giver statsbanerne eneret på ruteautomobilkørsel i Sønderborg amt.

Ved denne drift af ruteautomobiler i ikke helt ringe omfang vil statsbanerne dels høste erfaringer, dels kunne forannævnte at også et i økonomisk henseende tilfredsstillende resultat af den samlede drift af bane- og automobilruter. Overenskomsten er tiltrådt af Sønderborg amt og by, og det foreslåes, at den for statens vedkommende approberes ved vedtagelsen af foranstående lovforslag. Udgifterne ved ombygningen af Sønderborg-Mommark banen ved anlæg af forbindelsessbanen gennem Sønderborg og ved optagning af sporene på de to statsbanestrækninger anslåes til ca:1.550.000 kr. (Priser August 1931) hvortil kommer udgifterne til de nødvendige ekspropriationer, anslået til ca: 200.000 kr. samt den i bilag 2 omhandlede godtgørelse af 250.000 kr. til amtsbanerne, altså i alt ca:2.000.000 kr. da værdien af indvindingerne fra de nedlagte statsbanestrækninger som foran nævnt vil andrage ca:150.000 kr. bliver den virkelige udgift ca:1.850.000 kr. Godtgørelsen til amtsbanerne udbetales ved årlige afdrag i løbet af 25 år. De fornødne midler til anlæggelsens gennemførelse er tænkt fremkaldt uden forhøjelse af statsbanernes anlægsbudget, væsentlig ved udskydelse af en del sporforstærkningsarbejder, og enkelte påtænkte stationsudvidelser m.v. Gennemgribende forbedringer af banens stignings og kurveforhold er ikke påregnet foretaget, og amtsbanernes nuværende 24.49 kg. skinner er forudsat genanvente, ligesom driften og vedligeholdelsen af den ombyggede bane er tænkt fastsat efter de ved privatbanerne anvendte retningslinier.

Automobilruterne. De ved oprettelsen af ruterne forbundne udgifter påregnes afholdt af de årlige bevillinger på finansloven til forøgelse af statsbanernes rullende materiel.

Ekspropriationer m.v. De ekspropriationer, der nødvendiggøres i lovforslaget omhandlede

baneanlæg, påregnes foretaget i henhold til forordningen af 5 Marts 1845 med tillæg i lov Nr. 6 af 10 Januar 1928. De sædvanlige begunstigelser m.h.t. erlæggelse af skatter og afgifter m.m. som indeholdes i tidligere love om statsbaneanlæg, foreslås ligeledes indrømmet for i det forannævnte baneanlægs vedkommende

Amtskommunerne har i de sidste 8 år brugt 4.7 Mill. deraf er dog 2.2 Mill. kr. refunderet af motorafgifterne. Landstingets nedsatte udvalg, som behandler lovforslaget om ændringer i loven om motorafgifter, har fra ministeriet for offentlige arbejder modtaget en samlet oversigt over amtskommunernes og sognekommunernes vejudgifter i tiden fra finansåret 1922-1923 til 1929-1930, og viser sig at der i disse 9 år for amtskommunernes vedkommende er anvendt ikke mindre end 192.143.134 kr. til vejene, men deraf er dog 109.300.823 kr. refunderet af motorafgifterne. Et beløb, der svarer til 56.85 % af det samlede udgiftsbeløb. Samtidig har sognekommunerne brugt 102.301.420 kr. hvoraf kun 26.294.179 kr. eller 25.70 % er blevet refunderet af motorafgifterne. For Sønderborg amts vedkommende er til amtskommunernes vejudgifter i løbet af de pågældende 8 år har været 4.715.695 kr. men af dette beløb har motorafgifterne dog refunderet 2.212,295 kr. et beløb der svarer til 46.91 % af de samlede udgifter.

I 1922-23 blev der brugt 647.502 kr. hvoraf kun 181.416 kr. eller 28.02 % blev refunderet; i 1923-24 blev der brugt 614.082 kr. hvoraf 176.891 kr. eller 28.81 % blev refunderet. I 1924-25 brugtes 539.510 kr. hvoraf 161.257 kr. o.s.v.

Den nye jernbanelinie

1932

- 26/7 Den nye jernbanelinie fra Sønderborg til Mommark færge er nu fastsat, og vil for Tandslets vedkommende føre langs den sydlige side af byen. I de sidste dage har der været tale om en banestation lidt sydlig for præstegårds skoven, men noget bestemt desangående kan endnu ikke udtales, men da posthuset er der i nærheden, kunde rygter vel nok tale sandt.
- 3/8 Angående besigtigelsesforretningen i anledning af den i lov nr.114 af 7 April 1932 omhandlede ombygning og forlængelse af jernbanen fra Sønderborg til Mommark. Den i forordning af 5 marts 1845 foreskrevne besigtigelse i anledning af den i lov i nr.114 af 7 April 1932 omhandlede ombygning af amtsbanen Sønderborg-Mommark til normalsporet statsbane mellem Sønderborg amtsbanegård, samt anlæg af en forbindelse, for så vidt angår strækningen fra stat ca: 16,5 til stat 110 vil i dag blive foretaget. Forretningen påbegyndes kl.10 formiddag i stat 16,5 og angår strækningen fra stat ca:55 (Sønderborg købstad og Ulkebøl sogn) Ligeledes i dag formiddag kl. 9 påbegyndes forretningen fra stat 55 til stat 110 (Ulkebøl og Hørup sogn) hvilket herved til efterretning for alle vedkommende bekendtgøres
- 29/8 Kommissariatet for anlæg af baner i Jylland meddeler at samtlige ejere og brugere, der berøres af arbejdet med omlægningen af forlængelsen af statsbanelinien fra statsbanegården gennem Sønderborg by, indkaldes til møde på rådhuset den 9 September til endelig erstatningsberegning efterfølgende: Ejer enkefru Marie Tækker 39 kvadratmeter afstået areal ca:4.425 kr. I erstatning for arealafståelse ulemper, renter m.v. bruger det forenede oliekompani 1.005.11 kr. Ejer malermester Peter Andersen:462 kvadratm..73.373.11 kr. Brugere malermestene Jacobsen og Vosgeran: 2.010.22 kr. Bruger stenhugger Kyhl 100.51 kr. Hr. bygmester Lorenz 116 kvadratm. 1.696 kr. Sankt Ansgarius stiftelsen i København, Kattolsk samfund i Sønderborg 2541 kvadratm. 15.410.32 kr. Bruger Pastor Messerschmidt 333.23 kr. Sønderborg amt: 151.63 kr. Ejerne frøknerne C.E. og M.H.Møller 552 kvadratm. 26.661.91 kr. Købmand Hans Chr. Bonde 200 kr. Læge Dr. med. Chr. Thordsen 3517 kvadratm. 84.029 kr. Enkefru Mathilde Anette Petersen ca.815 kvadratm. 14.892 kr. Amtsrådssekretær P.Schultz ca: 36 kvadratm. 416 kr. Rentier Peter H. Thede ca: 200 kvadratm. Ca:5000 kr. Købmand H.Nielsen ca:322 kvadratm. 7.110 kr. Byrådssekretær J. Christensen ca:305 kvadratm. 7.525 kr. Godsekspedient J. Carlsen

9.990 kr. Snedker P.A. Grenåe 272 kvadratm. Ca: 8.360 kr. Toldbådsfører O. J. Lassen 320 kvadratm. 9.600 kr. Sønderborg amtskommune, amtssygehuset 1000 kvadratm 6.000 kr. (amtskommunen modtager nedlagte amtsbanearealer m.m. for i alt ca:1.800 kr.) Sønderborg købstadskommune 550 kvadratm. 5.963 kr. og samme ca:945 kvadratm. 1.445 kr.

Det store udgravningsarbejde fra amtsbanegården over Kongevej til Goethesgade har i den senere tid ikke været opretholdt i samme omfang som tidligere. Årsagen hertil har været den, at terrænet ved "Blegen" var bleven opfyldt, og der skulde søges nye arealer til opfyldning. Ingeniør Stenderup Jensen har nu truffet aftale om opfyldning af en lavning ved Sundsmarkvej Sporet skal lægges gennem en del af sygehushaven, hvor der må fældes nogle træer. Arbejdet bliver nu fortsat med nedlægning af kloakrør i den nye forbindelse fra Kongevej til Jernbanegade

9/9 Tandslet sogneråd vedtog at tiltræde en af besigtigelses-kommissionen udarbejdet plan angående Tandslet Vejreguleringen ved de nye baneoverskæringer ved Holballe og Tandsgård. Til dækning af de derved opståede udgifter vil sognerådet søge om tilskud fra vejfonden. Udgifterne vil for overskæringeren ved Holballe andrage 2.600 kr. og ved Tandsgård 5.000 kr.

15/9 Likvidationsudvalget for amtsbanerne på Als udbyder forskellige ejendomme, tilhørende amtsbanerne til salg. Det drejer sig om ejendommene Mølby 7, Jernbanegade 1,2,4,6 og 8. Den store godsekspektion med pakhus, stationsbygningerne i Augustenborg og Elstrup. Banehuset i Sønderborg, i Nordborg og to dobbelthuse i Skovby. Tandslet kommune har efter forhandling med likvidationsudvalget købt den mellem Ertebjergvej og Tandslet beliggende trekant ca:5.000 kvadratmeter, samt funktionærboligen for 7.000 kr. Overtagelsen sker til 1 April. Kommunen har yderligere indledet forhandling med statsbanerne om køb af en del af amtsbanernes nuværende areal ud for skolen til udvidelse af skolebørnenes Legeplads. Som det vil erindres omtales i Juni måned at man fra menighedsrådets og den kongl. Bygningsinspektør Lehn Petersens side nærede store betænkeligheder i anledning af, at den nye, bredsporrrede Mommark-bane skulde føres forbi "Mariekirken". Bygningsinspektøren havde foretaget en undersøgelse af kirkens fundamenter og havde konstateret, at disse i hele dybden var udført på den for middelalderen og renæssancen almindelige måde, idet store kampesten uden bindemiddel af nogen art er henlagte i en gravet rende. Et sådant fundament er udmærket godt, så længe jorden forbliver urørt, men graves jorden bort, selv på et stykke derfra, er fundamentets stabilitet borte. Jordmasserne trykkes ud, og fundamentet begynder at skride.

Der blev efter dette gjort meget kraftige forestillinger over for statsbanerne, hvis ingeniør imidlertid var af den anskuelse at der ikke var nogen grund til ængstelse, idet de anså det for givet, at fundamentet nok skulde holde. Imidlertid har de senere forhandlinger ført til det glædelige resultat at statsbanerne imødekommer den kongl. Bygningsinspektørs krav m.h.t. sikkerhedsforanstaltninger så at man kan gå ud fra, at banearbejdet ikke kommer til at frembyde nogen fare for kirken. I sin redegørelse krævede den kongl. bygningsinspektør i sommer bl.a. at ca:4 meter af vestgavlens, samt sydmurens fundamenter fra vestgavlen til den anden stræbepille fra vest(de to stræbepiller indbefattede) skulde understøttes i hele bredden fra jordoverfladen til en dybde, der var ca:1 meter større end angivet på de ved undersøgelsen fremlagte tegninger. Den midterste trediedel af murværket med tilhørende stræbepiller skulle understøbes fra jordlinien til nuværende dybde, og først når en sådan sikkerhedsforanstaltning var gennemført, kunde bygningsinspektøren anse det for forsvarligt, at banen passerede forbi kirken. Det er naturligvis med tilfredshed, at resultatet af forhandlingerne med statsbanerne, selv om man også fremdeles fra menighedsrådets side beklager at banen skal føres så tæt forbi kirken. Statsbanerne har ikke turdet løbe risikoen ved glatvæk at afvise kravet fra bygningsinspektøren, og der vil altså nu blive foretaget en forstærkning af fundamenterne, idet de gamle ved vestre hjørne bliver helt erstattet med nye, som går tilstrækkeligt dybt. Under arbejdets udførelse skal der vises meget stor forsigtighed, da der i kirkebakken er flere vandførende sandlag. Det kan derfor muligvis blive nødvendigt at indlægge dræn og faskiner til vandets bortledning

- 19/9** De store udgravninger der står i forbindelse med jernbanearbejdet skrider nu godt frem. Støbningen af kongeviadukten er påbegyndt. Kloakarbejdet i jernbanegade står nu imidlertid også snart færdig, idet man er kommen frem til tilslutningen til kongevejskloakken, der allerede er ført over amtsbanegårdens terræn og ind i jernbanegade, der nu atter er farbar indtil selve sporlægningsarbejdet tager sin begyndelse. Arbejderne er begyndt at rejse cement-støttemuren langs udgravningen forbi Dr.Thordsens ejendom, om kort tid snart færdig med støbningen af fundamentet til viadukten, vil være færdig om et par måneder. Nedenfor "Alssundbroen" på arealet mellem Havbogade og Havnen har de i de sidste dage arbejdet med rambukken og vil snart være færdig. Der er drevet 20 meter lange stammer ned i jorden, hvorefter selve fundamenteringsarbejdet er blevet påbegyndt. Der er blevet arbejdet til langt ud på aftenen med støbningen af de massive betonfundamenter, hvorpå bropillerne til jernbanebroen senere skal rejses. Statsbanerne har i de sidste par måneder ladet bygge et større sikringsanlæg ved Jomfrustien, efter at skrænten her gentagne gange har truet med at styrte ned over husene i Havbogade, ligesom der har været fare for, at Jomfrustien skulde blive undermineret. Nu er arbejdet afsluttet, og der er nedlagt dræn til afløb for vandet, således at skrænten forhåbentlig har fundet et fast leje.
- 22/9** Statsbanerne har nu afsluttet overvejelserne vedrørende arbejdet med Mommark-banens ombygning fra smalsporet til normalsporet bane. Banen har uden forudgået licitation overdraget ingeniør Stenderup Jensen jordarbejdet på hovedstrækningen, i alt 12 kilometer, hvor banen skal følge den nuværende banelinie. Det drejer sig om en afgravning af ca:20.000 kubikmeter jord. Ingeniøren har forpligtet sig til at aflevere strækningen i fuldt færdig stand den 1 Marts. Den øvrige del af arbejdet på Mommarkstrækningen, hvor banen skal føres over nye arealer, vil blive udbudt i licitation, så snart det forberedende arbejde er afsluttet. Ved det arbejde Stenderup Jensen har fået overdraget, vil omkring 80 mand få beskæftigelse, og vil blive taget af de kommuner, hvorigennem banen føres.
- 12/10** Ejendommene jernbanegade nr.3 og 5, som er bleven overtaget af statsbanerne, bliver nu nedbrudt for at afgive plads til den projekterede jernbanelinie gennem byen. Også på hjørnet ved benzintanken vil der om kort tid blive foretaget reguleringer
- 24/10** Ved licitationen over de store jordarbejder ved Mommark banens udbygning til statsbanestrækningen fra Spang til "Paradisgård" ved Hørup samt fra "Skærtofte" ved Majbøl til Tandslet blev entreprenør Madsen, Sønderborg lavestbydende med 61.000 kr. Efter hvad entreprenøren oplyser, har statsbanerne nu overdraget ham det jordarbejde, og han vil straks gå i gang med de første forberedelser med en mindre arbejdsstyrke ved Vollerup, da arbejdet, der skal være færdig til foråret, udføres med håndkraft, således at størstedelen af omkostningerne bliver arbejdsløn. Entreprenør Madsen regner med at kunde beskæftige mellem 80 og 100 mand udelukkende arbejdere fra amtet.
- 9/11** Banearbejdet ved tunnelen igennem "Kongevejen" udføres af et firma fra Sønderborg, og skrider godt fremad. Også ved "Alssundbroen" er man færdig med forskallingen til de to brofag nærmest kirken, og armeringen er i fuld gang. Det nærmestførende afsnit af arbejdet ved broen bliver støbemuren ved kirkens langside, gangtunnelen fra "Jomfrustien" er ved at få fast form
- 18/11** Jordarbejdet ved strækningen Sønderborg-Mommarkbanen er nu nået til "Majbølrøj" marker, hvor der ud for nedkørslen til "Bjørnemosgård" bliver nedgravet til ca: 1 meters dybde. Den tiloversblevne jord føres i "Kipvogne" ned mod landet tilhørende Tandslet Missionshjem. Vejen der fører forbi Majbølrøj til Mindebjerg, er derfor så længe jordarbejdet vedvarer, afspærret, idet der også i en strækning af 50 meter fra Sønderborg Mommarkvejen bliver 1 meter fyld på den gamle vej.

- 25/11** Udgravningen ved "Kongevejen" er nu snart tilendebragt, og den første trediedel af hvælvingen færdig under forskallingen, et overmåde vanskeligt arbejde, og har af praktiske grunde måttet fremskyndes til at blive en kompakt masse. Der er nu begyndt på støbningen af den næste trediedel af viadukten som ventes fuldført om nogle dage, derefter følger så den sidste trediedel.
- 1/12** I disse dage bliver præstegårdsskoven fældet i længde og bredde som Sønderborg Mommarmark-banen medtager til dens anlæggelse. Vejen fra Lebøl, der løber ud ved Holballevejen er således anlagt at vejen for eftertiden fører forbi pensioneret Degn Grevsen og arvingerne Peter Dahl Vibæk, og skræddermester Nicolajsens Ejendomme.
- 2/12** Jordarbejdet på Majbølrøjs mark er nu for så vidt færdigt. Den tiloversblevne jord er ført hen pr. kipvogne under bakken ved Skærtofte. Resten føres ned på jordtilliggendet til missionshjemmet
- 5/12** Jordarbejdet ved Sønderborg Mommarmark-banen er nu så vidt fremskredet at man er nået til skoven ved Tandslet præstegård. Vejen der fører fra Lebøl til Tandslet er af den grund afspærret. Statsbanerne har nu fremsendt ansøgning om kommissioner til rutebiltrafikken på Als efter amtsbanernes nedlæggelse. Der bliver i alt 4 hovedruter og een midlertidig rute, nemlig på strækningen til Mommarmark, hvor trafikken midlertidigt skal opretholdes med rutebiler indtil normalsporet er udbygget. Banearbejdet skrider fremdeles godt fremad. Den sidste pille er færdigstøbt. De to yderste buer i tilslutning til broen er tilrigget, og støbningen vil snart kunne foregå. Ved kirken er arbejdet påbegyndt med understøbningen af grundmuren. Der graves dybe huller i jorden under kirkens fundament, hvorfra fremdrages store sten som har ligget der i århundreder. Også jordarbejdet ud for kirken og ved kirketorvet skrider godt frem.
- 13/12** Jordarbejdet på jernbanen Sønderborg Mommarmark er nu færdig på strækningen gennem landet tilhørende Missionshjemmet i Tandslet, der er endnu en del jord tilbage, som vil føres hen til skoven ved præstegården

1933

- 9/1** Leverancen af de 20-30.000 kubikmeter grus som skal anvendes til ballast ved baneanlægget på Mommarmark-linien, er bleven overdraget til Entreprenør Madsen, Sønderborg, mens amtsbanen selv besørger kørslen fra grusgraven
- 10/1** Jordarbejdet på Mommarmark-linien er som det øvrige banearbejde på det nye baneanlæg gået ualmindeligt hurtigt fra hånden. Man er praktisk talt færdig med arbejdet halvanden måned før tiden. Tilbage er endnu arbejdet som hegnssætning, anbringelse af led, muldlægning og græs-såning. Jordarbejdet er bleven udført af entreprenørerne P. Madsen og Stenderup Jensen
- 11/1** Arbejdet med understøbningen af det sydvestlige hjørne af kirken, hvor den nye banelinie føres kun godt to meter fra selve kirkemuren, er skredet hurtigt frem i den senere tid. Den stab af arbejdere som er antaget af firmaet Kjær-Petersen, og som ledes af ingeniør Kann, kunde forleden afslutte arbejdet med fjernelsen af det gamle fundament, og støbningen kan nu gennemføres
- 12/1** Ud for den første stræbepille på kirkens sydside er udgravningen nået til en dybde af 4½ meter og har påbegyndt nedramningen af svære jernfaskiner, der skal danne den spunsveg for den senere støbning af volden på den gamle kirkegård, skal fjernes i alt 800 kubikmeter, og til sidst afgravningsarbejdet, når sikringsarbejdet er afsluttet

13/1 Arbejdet med støbningen af tilslutningsfaget fra broen ind mod kirken ventes afsluttet i disse dage. Forskallingen til de tre sidste buefag er på plads, og støbningen godt fremme. Arbejdet er bleven fremskyndet en del af hensyn til eventuel frost

23/1 Amtsbanernes likvitationsudvalg har efter afsluttet forhandlinger solgt hele amtsbanernes rullende materiale, herunder lokomotiver, personvogne og godsvogne, i alt 170 stykker, til det københavnske firma, Petersen & Albrecks Veile filial. Undtagen fra handlen er de tre lokomotiver, som blev købt for nogle år siden, og som amtsbanerne vil søge at sælge til brugsværdien. Det er firmaets hensigt at lade de forskellige jernvarer omstøbe, mens overbygningerne vil blive søgt solgt, eventuelt enkeltvis. Det solgte materiales pris som nyt menes at ligge omkring 800.000 kr. Den opnåede pris er ophugningsværdien. Er nu solgt for 10.000 kr. Overtagelsen finder sted efterhånden som amtsbanerne ikke har brug for dem mere

24/1 Stationsbygningen i Augustenborg tillige med jernbanearealet langs med søen imod nordøst er blevet solgt til maskinhandler Hans Petersen, Sønderborg for 18.000 kr kontant

25/1 De nye statsrutebillettakster sammenlagt med amtsbanernes nuværende billetpriser, en stigning for de kortere strækningers vedkommende, men en nedgang for de længere strækninger. De nye takster vil herefter blive for hovedruterne, der alle går ud fra Sønderborg. Sønderborg-Nordborg, Enkeltbillet 1,80 kr.(Dobbeltbillet 2,80 kr.) Guderup, enkelt 1,00 (dobbelt 1,60) Augustenborg, enkelt 0,60 (dobbelt 1,00) Skovby , enkelt 1,00 (dobbelt 1,60) Sønderby, enkelt 1,80 (dobbelt2,80)

Med amtsbanernes nedlæggelse overgår 20 af banernes funktionærer til staten, og så følger deres navne, men da der ingen er fra Tandslet, skriver jeg dem ikke.

Mommarkbanen og ekspropriationerne skriver kun dem fra Tandslet første tal omtrentlige areal i kvadratmeter, det næste er erstatning

25/1 Tandslet sogn: Tandslet og omegns Missionshjem 1921 3650 - 1522 kr.

samme 120 - 34 kr

Peter Hansen Elholm 1700 - 601 Kr

Ejeren modtager et eksproprieret areal af størrelse 280 kvadratmeter for en pris af 39.20 kr.

Peter Jacobsen 1150 - 372 kr.

Tandslet degneland 3120 - 1003 kr.

Tandslet præsteembede 2450 - 1052 kr.

Enke Kathrine Hansen 30 - 210 kr.

Hans Petersen Bonefeld 7700 - 8306 kr.

Jørgen Nicolajsen og hustru Marie Kirstine 20 - 55 kr.

Jens Jørgensen Hansen 200 - 106 kr.

Christian Jensen 4700 - 1516 kr.

Peter Thomsen Tækker 3250 - 1320 kr.

Peter Hansen 440 - 123 kr.

som erstatning for ulemper og servitut modtager ejeren et eksproprieret areal af størrelse 500 kvadratmeter

Hans Bonefeld 4750 - 4054 kr.

Peter Petersen og hustru Cecilie 4300 - 2604 kr.

Peter Christensen 1700 - 1654 kr.

Bruger, Viggo Petersen 15 kr.

Købmand Viggo Petersen 100 - 1000 kr.

Gæstgiver Nis Madsen 200 - 600 kr.

Jørgen Bertelsen 1300 - 825 kr.

17/2 I lørdags holdtes i København bunden licitation over arbejdet med sporslægningen i jernbanegade fra kirken til amtsbanegården. Der indkom følgende tilbud:

Ingeniør Stenderup Jensen, Sønderborg	49.800 kr.
Binderup Hansen & Lauesen, Århus	51.000 kr.
Fa. Wright, Thomsen & Kær	51.750 kr.
Fa. Kjær Petersen, Hellerup	53.000 kr.

Umiddelbart efter licitationen blev der truffet aftale om at ingeniør Stenderup Jensen skulde overtage arbejdet, og at det skal påbegyndes snarest muligt. Efter at de nødvendige forberedelser er truffen, vil arbejdet blive påbegyndt således at sporet gennem byen kan være lagt hen i Maj måned. En stab på 30 arbejdere vil i den tid have beskæftigelse der.

20/2 Til de nye stats-rutebilruter på Als er der i dag ankommet to engelske rutebiler til 21 personer Bülow & co. i København. 4 andre rutebiler er ligeledes undervejs fra Odense og bliver afleveret. I disse 4 Triangel-rutebiler er installeret en 100% dansk motor.

21/2 Ligeledes ventes i dag nogle nye n.a.g. vogne af samme tybe som på Broager-Gråsten ruten. De nye vogne vil de kommende dage blive indkørt på strækningerne på Als, således at de er klar til at overtage trafikken om morgenen den 1 Marts, efter amtsbanerne har indstillet driften. Foreløbigt er der ikke tilstrækkelig parkeringsplads ved amtsbanerne, rutebilerne anbringes derfor indtil videre ved oliemøllen

28/2 35 år er nu henrunden siden jeg for første gang da banen blev åben, og den dag blev given fribillet tog fra Tandslet station, kom derfor i tanke om at køre med toget, da det er den sidste dag det tager sine ture: Mommark færge - Sønderborg - Nordborg. Længere blev altså amtsbanernes levetid ikke. Og dog var det ikke således at amtsbanernes oprettelse var en fejlagtig disposition i sin tid. Tværtimod, de alsiske amtsbaner betød ikke alene et mægtigt trafikalt fremskridt for øen på den tid, men finansielt var det i de første tiår også et meget vellynnende foretagende. Men i aften kører amtsbanerne altså for sidste gang, og minder derved bl.a. om vor tids hurtigheds tempo m.h.t. Trafikmidlernes udvikling. Sønderherred-strækningen genåbnes som bekendt om nogle måneder som normalsporet bane, mens nørreherreds-ruten afløses af rutebiltrafik. Der er vel delte meninger om hvor vidt denne vil kunne erstattes med banen, men absolut ingen udsigt til, at banen senere vil blive genåbnet. Den har været et led i trafikens udvikling, og ingen vil eller kan sige god for, at den anden moderniserede banelinie ikke også en dag vil komme til at give plads for rutebilerne. Amtsbannerne har i de år, der er gået, haft deres meget stor betydning for trafikken og for den økonomiske udvikling her på øen. Man kunne næsten ikke tænke sig alle de fremskridt, der er sket, uden dem, og det er derfor med en vis vemod man ser dem forsvinde. De alsiske amtsbaner har været populære indenfor befolkningen, har været følt som et uundværligt middel, skønt deres endeligt utvivlsomt skyldes, at de er svigtet af befolkningen, der i de senere år både hvad gods og personbefordringen angår i stigende grad har benyttet sig af andre dels billigere og dels bekvemmere trafikmidler. Det er ikke vanrøgt eller mangel på vilje og evne til at tilpasse den nye tids krav, der får de alsiske amtsbaner til at forsvinde. Man kan kun sende ønsket om, at den nye trafikordning må komme til at tjene befolkningens interesser ligeså godt som amtsbanerne, med det sidste tog, som nu om få timer afgår fra de forskellige station

Amtsbanens farvel

Mit liv nu hurtigt til ende rinder
nu sidste dag på mig solen skinner
før jeg mig lægger på lejet trang
jeg kvæder eder min svanesang

Jeg dør ikke af år og ælde
teknikken kunde mig overvælde
og dem, som blev til mit værgesat
de har mig svigtet og rent forladt

Når jeg nu mindes de gamle dage
de svære læs, som jeg kunde drage
jeg synes sært, at det nu er slut
hvorfor har jeg dog mit liv forbrudt?

Nu fremad rask man på livet stormer
der leves skal efter større normer
hvor mon en gang det vil føre hen?
tid vil sig hævne sig på tid igen

Den gang jeg stod i min kraft og vælde
da kunde London for noget gælde
nu kvæles han jo af bil og skat
hvorfor blev jeg dog af dem forladt?

Hvor blev jeg svigtet og flot behandlet
fra et aktiv er jeg nu forvandlet
til smertensbarnet til øens byld
fra indtægtskilde til gæld og skyld

Jeg sover ind uden gigt og galde
for skæbnens slag jeg nu må falde
min pligt er gjort og min gerning endt
i sagas bog er et blad nu endt

1/3

Efter amtsbanernes nedlæggelse i går overtages fragtgodstrafikken af forskellige private. Ruten Sønderborg-Fynshav-Nordborg overtages af vognmændene Cordsen og Kvist(hidtil assistent ved amtsbanerne) Statsbanernes gods og frimærkepakker er overdraget til befordring ad denne rute, der kører med to ture i hver retning daglig. Ekspeditionen indrettes i amtsbanernes pakhus

Kl. 10 i aftes kørte det sidste tog ind på amtsbanegården i Sønderborg og 10 min. senere afsendes den første nat-rutebil til Mommark, efter at de forskellige skilte og køreplaner blev ombyttet med rutebilstationens skilte, derefter rullede motortoget fra nørreherred ind på perronen ved Søndeborg banegård, og straks derefter kørte det tilbage til Nordborg med gæsterne, hvorefter den første nat-rutebil til Mommark kørte frem, flunkende ny, stærkt oplyst, så lak og fornikling strålede, og en ny trafikalepøke er indledt på Als.

Om arbejdet ved banernes start og betydning for vor Ø Als gennem årenes historie berettes: I 1873 begyndte den første drøftelse om anlægget af en bane i Sønderborg byråd, 1883 ned-sattes en "Kreisbahn" kommission. 1892 rejstes sagen inden for den alsiske landboforening. 1898 åbnedes banerne ved en festlighed, der overværedes af overpræsident Køller. 1923 fejredes 25 års jubilæum. Det første år gav banerne et overskud på 54.000 mark. 1913-14 på 102.000 mark, og 1912-13 noget mere. 1919-20 var et vanskeligt år, og man mødte da med et underskud på 181.000 mark. 1923-24 igen med et overskud på 25.000 kr. men fra den tid meldte vanskelighederne sig, og de blev i tidens løb uoverkommelige. Ti år efter 25 års jubilæet likviderer foretaget. 1923 skildrede bladene Ø-banen som Als kælebarn. Ved dens nedlæggelse hedder det i foranførte afskrevne digt "Smertensbarnet"

Ja, om nogle dage går håndværkerne i gang med at ophugge vogne og lokomotiver, hvorefter alt jernet sendes i smeltediglen. Der er noget smerteligt i en sådan skæbne. Før krigen var de alsiske amtsbaner de bedste i Sønderjylland. De mødte med gode regnskaber, og nød en almindelig popularitet. Trafikmæssigt var de moderne og tidssvarende, men under krigen blev der på dette, som på alle områder, drevet rovdrift, og man kom til at stå overfor en mægtig opgave, da banerne skulle moderniseres og sættes i stand, men blev af kommunerne ydet en stor indsats og for så vidt var alt godt, hvis ikke udviklingen var bleven banen kontrær. Befolk-

ningen vendte sig fra dem og gik mere og mere over til at benytte bilerne, især for godsbefordringens vedkommende, og en bane kan nu engang ikke bestå uden at have en væsentlig godsbefordring. I samme øjeblik som denne udvikling indtrådte, blev man stillet overfor spørgsmålet om banernes eksistensberettigelse. Man overvejede meget grundigt hvad der kunde være at gøre, om der skulle foretages en likvidation, eller man skulle søge virksomheden fortsat med yderligere kapitalindsud, det sidste mødte ikke forståelse i de respektive råd, og derved afsagdes i virkeligheden dommen. Rådet var langt inde i likvidationsplanerne, da den mulighed meldte sig, som fra og med i morgen er en kendsgerning, en mulighed, der bød på en lempelig likvidation af banerne, og en lempelig afvikling med banernes funktionærer, ligesom den sikrede baneforbindelsen østpå. Der var ikke andet end at acceptere, selv om det er smerteligt, at million værdier skal gå i smeltediglen, og så mange folk skal udsættes for ikke at få beskæftigelse. Banerne har i alt 75 funktionærer, bortset fra de mænd der har haft en bibeskæftigelse. Af disse 75 overtages de 20 af staten, og de går ind til arbejdsforhold og arbejdsvilkår, der sikkert er lige så gode som dem de har haft. 14 af de pensionsberettigede er afskediget med pension, og heraf er det store flertal ældre. De har vished for, at de beholder denne pension, og er faktisk bedre stillet en funktionærene ved mange andre privatbaner, hvor man muligvis ikke vil være i stand til at opretholde pensionsydelse. Tilbage bliver derefter 40, der nu mister deres arbejde, og for fås vedkommende er det lykkedes at finde anden beskæftigelse. Det er en stor ulykke for de pågældende, og banebestyrelsen vil gerne, hvis der er en mulighed, hjælpe dem med at finde en beskæftigelse igen. På mødet i dag har bestyrelsen besluttet at bevillige en gave på 125 kr. til hver af de afskedigede funktionærer som ikke får pension, og ikke har opnået anden beskæftigelse, og det håbes at kommunerne vil kunne billige denne beslutning, som bidrager til at hjælpe over den første tid. Betjeningen af banerne har altid været rosværdig og det siger vi tak for

- 13/3** I disse dage foretages de sidste afgravninger ud for kirken, hvor jernbanen skal føres igennem. Arbejderne er her stødt på en hel del ben af gamle Sønderborgere. Benresterne bliver nedlagt i en fællesgrav nord for kirken på den gamle kirkegård
- 14/3** Statsbanerne har efter licitationen bortgivet opførelsen af tre stationsbygninger. Henholdsvis i Spang, Vollerup og Tandslet til bygmester Frost, Kær for 9.173 kr. Bygmester Gloy, Lysabild for 10.900 kr. og til bygmester Vierak, Guderup for 9.368 kr. Arbejdet bliver straks påbegyndt, idet det jo er meningen at hele baneanlægget skal være færdigt til 1 Juni
- 15/3** I Nordborg er bygmester Blankshøn gået i gang med arbejdet på den nye garage ved stationen, mens murmester Anthonsen, Sønderborg er gået i gang med ombygningen af amtsbanernes værksted, som skal rumme 10 af de store rutebiler
- 16/3** Den stærkt trafikerede jernbanegade, som for tiden ligner en bedre skyttegravsanlæg, har nu været genstand for en trafikal revision, idet der er etableret ensrettet færdsel, således at al trafik fra Sundevedsiden over broen i den travle tid ledes ned over kirkebakken og gennem den indre bydel, mens trafikken fra byen fortsat kan foregå ad jernbanegade.
- 22/3** Arbejdet med at omdanne smalbanesporet fra Mommark til Sønderborg til normalspor gør nu gode fremskridt. Et lokomotiv, en II kl. personvogn og 20 vogne er ankommen. Sporet er lagt fra færgelejet til Lille Mommark, og den første prøvekørsel med lokomotivet og personvognen er nu foretaget. Før sporet kan overlades trafikken, skal der påfyldes et 75 cm. tykt lag pakkematerialer, der dels skal anvendes til udfyldning af rummet mellem svellerne, dels til stopning af disse. Pakkematerialer (sand) hentes i lastbiler fra "Humlemaj", og leveres af bygmester Vierak i Guderup, og entreprenør Rasmussen i Augustenborg på pladsen ved Lille Mommark station, hvor den så læsses over i statsbanernes vogne, og der tranporteres 300-400 kubikmeter daglig. Statsbane-ingeniør Holstein, har 28 mand beskæftiget med lægningen, 2 mand med lægningen af svellerne fra Lille Mommark til Tandslet, desuden beskæftiges 15 Mand sammen

med balastholdet

- 27/3** I de sidste dage er man på amtsbanegården i Sønderborg begyndt med at afmontere vognene, og med blæselampe at skære de enkelte store jerndele i stykker. Det er smerteligt at skue, at så godt materiale skal gå i smeltediglen. Også udhusene til jernbanen, aftrædeshuse m.m. er nu under nedbrydning
- 29/3** Fundamentet til den nye jernbanestation ved præstegårdsskoven, er nu færdig, ligeledes den indvendige støbte cementgulv. Murerarbejdet vil også i den nærmeste fremtid blive påbegyndt
- 7/4** Murerarbejdet på den nye jernbanestation i Tandslet er i dag påbegyndt, og da der er 3 murere og 1 tilplejer vil det ikke vare mange dage inden bygningen er færdig til "Rejsning"
- 11/4** Det bringes herved til almindelig kundskab, at der på nedennævnte dage vil blive afholdt en besigtigelses- og ekspropriationsforretning i medfør af forordningen af 5 Marts 1845 til foretagelse af ekspropriation af nogle arealer m.v. hvis afståelse eller benyttelse vil udkræves til sikring i henhold til lov nr.28 af 1 februar 1930 af færdslen ved nedennævnte ubevogtede overkørsler på Sønderborg-Mommark banen, hvorfor der vil blive foretaget den i samme anledning foreskrevne forligsprøve med de pågældende om vederlaget for grundafståelsen m.v. Tirsdag d.11 april 1933. Forretningen påbegyndes kl. 10 form. For bivej nr.8 i Ulkebøl sogn(stat17) fortsættes kl.10½ form. ved overkørslen for bivej nr.9 i Ulkebøl sogn (stat32) fortsættes kl.2½ eftm. ved overkørslen for bivej nr.20 i Hørup sogn(stat77) Onsdag d.12 April 1933. forretningen påbegyndes kl. 9 form. Ved overkørslen for bivej nr.15 og 16 i Hørup sogn (stat 84og 87) fortsættes kl.9½ ved overkørslen for nr.9 i Hørup sogn (stat102,5) fortsættes kl.2½ eftm. ved overkørslen for bivej nr.5 i Lysabild sogn (stat175) denne bekendtgørelse tjener til efterretning for enhver der som panthaver, tiendeejer eller i hvilken som helst anden egenskab anser sig berettiget til enten ganske eller for en del at oppebære den erstatningssum der måtte tilflyde de respektive ejere. Kommissariatet for anlæg af jernbaner i Jylland. Ministerialbygningen
København k. d. 4 April 1933 Linnemann
- 19/4** I dag er jernbanestationen i Tandslet bleven rejst. Den nye bygning ligger smukt der ind til præstegårds-skoven. Arbejdet ved sporlægningen på strækningen Mommark-Sønderborg ventes tilendebragt d.10 Maj. Sporlægningen er nu færdig fra Mommark til Hørup
- 20/4** Det sidste spor i jernbanegade i Sønderborg er nu lagt, og krydset jernbanegade-perlegade spærret for færdsel. I morgen går firmaet Wright,Thomsen & Kjær i gang med asfalteringen i ny jernbanegade.
- 29/4** Købmand Otto Petersen henleder opmærksomheden på at statsbanerne for tiden er ved at fastlægge taksterne for befordring af gods over Als og at man vistnok agtede at beregne "Alssundbroens" længde ved taksternes fastlæggelse, således at befordringen imod en med statsbanerne i sin tid oprettet protokol skulde blive uforholdsmæssigt dyr. Det fremsatte forlydende bekræftes i rigtighed, og i nær fremtid afholdes et bestyrelsesmøde til drøftelse af spørgsmålet
- 2/5** Amtsbanernes spor på selve amtsbanegårdens terræn er nu fjernet, således at sporlægningen til statsbanerne kan fortsættes
- 16/5** Sporlægningen til Mommark er nu i alt væsentligt afsluttet, og man er nået ind til amtsbanegårdens terræn og der søge tilslutning til sporet gennem byen. Ved Alssundbroen skal nedlægges sporskifte

- 17/5** Perronarbejdet ved stationen er nu snart færdigt. Afstivningsarbejdet ved kirken er nu afsluttet. Den høje støttemur er bleven rejst, den sidste del af sporet gennem byen, forbindelsen til Als-sundbroen bliver lagt. Mommark-banen åbnes antagelig midt i Juni.
- 26/5** I statsbanernes udsendte køreplaner for sommeren har Hørup station fået navnet "Kirkehørup" skreven i ord. Der findes som bekendt flere statsbanestationer med navnet Hørup, og af den grund har man foretaget navneforandringen. I krydset jernbanegade-perlegade har statsbanerne anbragt færdselsskilte som skal gøre passanterne opmærksom på jernbaneoverskæringen. Færdselsskiltene får automatisk advarselsblinkning som betjenes fra stationen
- 12/6** Samtidig med Mommarkbanens åbning den 15 dennes skifter rutebilerne også køreplan, ligesom flere af ruterne ændres. Ruten over Fynshav forlænges til Skovby og får 3 gange daglig forbindelse med toget i Lille Mommark, så Østkysten får forbindelse til og fra færger
- 14/6** Den egentlige overdragelse af Mommarklinien er funden sted i dags formiddag på Sønderborg H. stationen. Til stede ved overtagelsen var chefen for statsbanerne i Jylland, distriktschef Ålborg, Århus. Banechef Gustav Hansen, Århus. Baneingeniør A.A. Jørgensen, København. Ingeniør Holstein som har haft den daglige ledelse. Ingeniør Bram Frandsen, der ligeledes daglig har ført tilsyn. Og arkitekt Hagenbager, som har ledet opførelsen af de nye stationsbygninger. Og for entreprenørerne mødte ingeniør Stenderup Jensen og entreprenør S. Madsen samt arbejdsmænd med flere.
- 15/6** I dag kørte det første statsbanetog over Als. Præcis kl. 10 i formiddag blev der givet signal til afgang fra Sønderborg H. og toget kørte derefter ud på sin første officielle tur på strækningen Sønderborg-Mommark. Allerede gennem flere år er der fra forskellige sider bleven gjort en indsats for at få baneforholdene på Als bragt ind under andre vilkår end dem amtsbanerne på Als virkede under. Den smalsporede banes skæbne var for længst beseglet, men tidspunktet for dens ophør blev i nogle år holdt hen i det uvisse. I 1924 henledes den store jernbanekommissions opmærksomhed på forholdene. Amtsbanernes ledelse arbejdede i sin tid med forskellige forslag om ændringen af trafikken, bl.a. en overgang til rutebiltrafik, men planerne fik først en mere fast karakter, da de danske statsbaner viste interesse for de herværende trafikforhold, deriblandt også trafikken på Broagerland, hvor den lille stikbane Vester Sottrup-Skelle kun var med til at øge statsbanernes underskud. Resultatet af de dengang førte forhandlinger blev en overenskomst, hvorefter statsbanerne overtog rutebiltrafikken på Als og Sundeved, og samtidig forpligtede sig til at oprette en normalsporet bane til Mommark. Den 7 Marts 1932 blev loven om anlæg af en normalsporet bane fra Sønderborg til Mommark færdig en kendsgerning, og umiddelbart efter gik de forskellige kommissioner i gang med deres arbejde, samtidig med at statsbanernes tekniske rådgivere tilrettelagde selve banens bygning. Ekspropriations- og taksationsforretningerne både i Sønderborg by, og i sognene på Sydals blev lykkeligt tilendebragt, og snart efter kunde en stab af arbejdere gå i gang med baneanlægget, som er udført i rekordtid. Allerede i slutningen af September blev jordarbejdet påbegyndt, og i dag, henved 9 måneder efter at det første spadestik var gjort, har banen kunnet åbnes. Det store arbejde er bleven gennemført så godt som uden uheld, når der bortses fra den fra Sønderborg H. og toget kort før afslutningen, idet jorden skred sammen ved kloakeringsarbejde på den gamle amtsbanestation. Vejret har været enestående, og kun nogle få dages frostvejr lagde små hindringer i vejen. De største vanskeligheder stødte man på ved udvidelsen af viadukten ved Mommark færge. Den vandfyldte strækning truede gang på gang med at skride, hvorfor det har været nødvendigt at bruge ca: 300 mand, og på den travleste tid i foråret var på imod 500 mand dagligt i arbejde. Entreprenør S. Madsen fik overdraget levering af grundmateriale i anlægget, og de sidste måneder er der dagligt befordret ca:800 kubikmeter ballast fra grusgravene ved Ketting, til rampen ved Paradisgård, hvorfra grus og sten blev ført videre med toget. Arbejdet ved anlægget af banen gennem byen Sønderborg har været udført af ingeniør Stenderup Jensen, tilslutningsfaget ved Allsundbroen blev bygget af Fa. Binderup Hansen & Langesen, Århus, mens

sikrings- arbejdet ved kirken blev overdraget ingeniør Kjær Petersen, København. Arbejdet er gået hånd i hånd, således at man stadig har kunnet holde det i det stærkeste tempo. Stationerne ved den nye strækning er - foruden de to stationer i Sønderborg - Sundsmark, Spang, Vollerup, Kirkehørup, Majbøl, Tandslet, Ndr. Tandslet, Lille Mommark, Sarup og Mommark færge. Der er opført nye stationsbygninger i Spang, Vollerup og Tandslet. I Sønderborg, Spang og Tandslet ansætter statsbanerne selv betjente (betjening) mens de øvrige stationer som hidtil bliver betjent af baneagenter, ligesom betjeningen på Mommark færge station overtages af færge-selskabet. Den nye bane er lagt således at den ikke skærer hovedlandevejen på et eneste punkt. De steder hvor banen skærer landevejen er der truffet de påbudte sikkerheds foranstaltninger.

Driftsbestyreren overtog ved udveksling af dokumenter den nye banelinie. Selskabet gennemkørte derefter strækningen i statsbanernes troljer. Et stort antal indbudte mødte i formiddags på Sønderborg H. station. De danske statsbaner var vært på den første officielle tur på strækningen Sønderborg-Mommark. I spidsen for indbyderne var generaldirektør Knudsen, desuden en lang række af statsbanernes tjenestemænd. Kl. 10 meldte den fungerende stationsforstander kontrollør Madsen klar til afgang. Derpå overtog overinspektør Engelquist kommandoen. Ved alle stationer var smukt pyntet. En af de store nye motorvogne som førte selskabet over Als, vil så vidt muligt blive sat ind på linien også i fremtiden. Det første holdt blev gjort på Sønderborg bystation, hvor der var mødt talrige interesserede. Fra Sønderborg gik det i strygende fart ud over Als, først til det lille trinbræt, Sundsmark, derpå til Spang hvor den nye stationsbygning blev inspiceret, videre til Vollerup hvor generaldirektøren fik overrakt en buket blomster af fru entreprenør Madsen. Entreprenør Madsen har som bekendt haft sit største arbejde på strækningen fra Vollerup og ud efter. Lidt uden for Mommark station passerer toget det højeste punkt, nemlig 43 meter over daglig vande. Derfra går det i et stærkt fald ned mod Mommark færge, hvor rutebilstationen toges i øjesyn, derefter gik turen hjemad, idet højtalers-anlægget leverede musikunderholdning. Kl. 14,30 i eftermiddags åbnedes den ordinære trafik ad den nye statsbanelinie Sønderborg-Mommark

Statsbanerne har i anledning af Mommark-banens indvielse ladet udarbejde en beretning om de arbejder der er udført i Sønderborg, dels den nye Alssundbro, og dels ombygningen af Alsbanen. Da der i sin tid blev fremsat forslag om en normalsporet jernbane til afløsning af den bestående amtsbane, blev den samlede anlægsudgift anslået til 2,6 mill. kr. hvoraf staten skulde yde de 1,56 mill. kr. Foreløbigt blev broforslaget gennemført.

I dag er også rutebilkørslen fra Sønderborg til Kegnæs taget sin begyndelse, dog er Sdr.-landevej kun færdig fra Sønderborg til Vibøge, hvor der køres igennem til Fjelby og Skovby, til de forskellige landsbyer på Kegnæs. Der arbejdes nu med fuld arbejdsstyrke for at få arbejdet færdig af Sdr. landevej endnu til Juli

4/8 Amtsbanernes værksted har nu også måttet vige pladsen for udviklingen. I stedet for opfører smør-eksportforeningen en moderne bygning på grunden. Amtsbanernes godsekspedition til "Egholm"

13/9 En fortegnelse over erstatninger til ejere og brugere ved afståelse af jord ved jernbanestrækningen Sønderborg-Mommark (ulemper, renter m.m.) Sønderborg købstad har afstået et areal ca: 150 kvadratmeter, erstatning ca: 150 kr. bruger Stenderup Jensen 50,92 kr. Sønderborg købstad ca: 860 kvadratmeter 1670 kr. Danske landboforeninger frøforsyning 280 kvadratm. 960 kr. Bygmester Peter Levens 330 kvadratm. 555 kr. Enkefru AnneHelene Lavetz 24.000 kvadratm. Areal som pålægges servitut om oversigt 1527.67 kr. Købmand P. Frost 100 kvadratm. som pålægges servitut om oversigt 101,84 kr. bruger købmand P. Esbensen 50,92 kr. Nicolaj Jensen Frost 50 kvadratm. som pålægges servitut om oversigt 50.92 kr. Gdr. J. Paradis, Hørup 2300 kvadratm. 5194 kr. J. Jacobsen, Hørup 8550 kvadratm. 3594 kr. Enke Marie Christine Andersen, Hørup 170 kvadratm. 500 kr. bruger brugsforeningsuddeler Johan Madsen, Hørup 25,46 kr. Hørup og omegns brugsforening 20 kvadratm. som pålægges servitut om oversigt 10,18 kr. H. Chr. Jensen, Hørup 305,50 kr. Mekaniker Carl Jespersen, Majbøl 310 kvadratm.

som pålægges servitut om oversigt 127,29 kr. Niels J. Bladt 2000 kvadratm. 2760 kr.
Chr. Jollmand 250 kvadratm. 470 kr. Smed Hans Chr. Carlsen, Majbøl 2800 kvadratm.
som pålægges oversigtsservitut 229,13 kr. Jens H. Beck, Majbøl 20 kvadratm. med
oversigtsservitut 10,18 kr. Peter Hansen, Sarup 175 kvadratm. 61,10 kr. Jacob
Jacobsens dødsbo, Sarup 4100 kvadratm. 218,94 kr. Chr. Petersen, Sarup 5500
kvadratm. 381,88 kr. Også de tre sidstnævnte arealer er pålagt servitut om oversigt

Der afholdes møde med de lodsejere, med hvem der endnu ikke er truffet afgørelse om den endelige erstatning. For Sønderborg købstads vedkommende holdes dette møde på amtshuset
Fremlæggelse af dels foreløbigt dels endeligt erstatningsregnskab i anledning af de efter reglerne den 5 Marts 1845 eksproprierede arealer m.v. til sikring i henhold til lov nr.28 af 1 februar 1930 af færslen ved forskellige overkørsler på Sønderborg-Mommark banen. Der bliver fremlagt endelig erstatningsberegning: Tirsdag den 19 September 1933 : På amtsstuen (Amtshuset) i Sønderborg kl. 10 form. For de på nedennævnte fortegnelse under løbe nr. 801 til løbe nr.808 inkl. opførte ejere og brugere af Sønderborg købstad og Ulkebøl sogn På Hørup Stationskro kl. 1 efterm. For de på fortegnelsen under løbe nr.809a inkl. opførte ejere og brugere af Hørup sogn. På Lille Mommark station kl. 3 efterm. For de på fortegnelsen under løbe no. 822 til 824 inkl. opførte ejere og brugere i Lysabild sogn

Kommissariatet for anlæg af jernbaner i Jylland

Ministrialbygningen København den 5 September 1933 Linnemann

16/11 Den gamle jernbanebro over østergade fra amtsbanen til havnen er i disse dage blevet afmonteret og de sidste store jerndragere er svejset igennem, tilbage står kun de store granitmure som et sidste minde om amtsbanen

Slut om amts- og statsbanen